„A GYILKOSSÁG BŰNTETTÉBEN NAGYON BŰNÖSNEK ÉRZEM MAGAM” –

A TÓTH ILONA-ÜGY

Éppen végeztem A Viktorral, folyt a szerkesztés, tördelés, majd a nyomdai kivitelezés, amikor öreg barátom, évtizedeken át az orvosi egyetem tanára döbbenetes információt közölt velem: – Hallottál már Tóth Ilonáról? – Hebegésemre, hogy csak ami a parlamenti vita kapcsán elhangzott, lendülettel folytatta. – Végzős orvos volt, és vagy tucatnyi volt ávéhást ölt meg a saját kezével. És tavaly ősszel szobrot emeltek neki.

– Ölt meg? – hüledeztem, és nem akartam elhinni az idős professzor történetét. Már másnap könyvtárba siettem, az interneten bogarásztam, s láttam: ugyan nem tucatnyi, hanem egyetlen ember megölésének vádjával ítélték halálra Tóth Ilonát, ám a történet maga és pláne annak megítélése enyhén szólva sem egységes.

Úgy döntöttem hát, utánaeredek a dolognak. Álló hétig olvastam a levéltárban a rendőrségi, bírósági iratokat, kerestem az ellentmondásokat a vádban – de nem leltem ilyeneket.

Fölelevenedtek bennem azok a sok-sok évvel ezelőtti óráim, amikor a Rajk-per jegyzőkönyvét olvastam. Akkor unos-untalan álmélkodtam a kimódoltság, a hamis szavak, a számomra nyilvánvalónak tűnő előre megfogalmazottság sutaságain – illetve azon, mennyire kellett vallásosan hinnie a párt szavában mindazoknak, akik tényleg elhitték a vádakat, az ítéletet. Ugyanezt az érzést vártam-reméltem föltámadni magamban a Tóth Ilona-iratok fölé görnyedve – de nem jött. A vallomásokban a leghalványabb nyoma sem volt valami konstruáltságnak, a vallomások között éppen annyi különbség fordult elő, amitől hitelessé válik a történet. Kiderült, hogy Tóth Ilonát és társait eredetileg ugyan „csak” államellenes szervezkedés vádjával tartóztatták le, Obersovszkyék Élünk című lapja megjelenésének segítése miatt – ám az orvosnő nem bírta a lelki terhet, és ő magától vallotta be az emberölést. Társai pedig – megtudva, hogy a doktornő már mindent elmondott, beismerték, mit tettek.

Beszélgettem ezzel-azzal, s partnereim ötöltek-hatoltak, mellébeszéltek, kitértek. Mégiscsak a Fidesz alelnöke és az MDF elnöke avatta föl Tóth Ilona szobrát, s a ’98 óta eltelt négy évben – ha persze nem is olyan volt a légkör, mint a Rákosi-időkben – a lelkekbe ismét beköltözött a félelem. 1956 Kádár alatt évtizedeken át a történelem-hamisítás, az elhallgatás egyik irányú zsákutcájába került. És a legutóbbi években egyre határozottabban kialakulóban volt a másik irányú zsákutca. Aki ’56-nak bárminemű negatívumát szóba merte hozni, az rögvest hazaáruló, nemzetellenes rohadt komcsi lett. Ugyanakkor rohamosan terjedtek az újabb – persze a régiekkel ellentétes – hazugságok.

Kádárék Fehér könyvet jelentettek meg ’56 antiszemita atrocitásairól, azt próbálva bizonyítani, hogy az „ellenforradalom” egyebek mellett zsidóellenes alapállású is volt. Nem volt az. Ám az Orbán-kormány alatt aki emlékeztetni próbált arra a közismert, sokak által átélt tényre, hogy a tüntetések egyikén-másikán megjelentek a „Lengyel-magyar határt, zsidómentes hazát!” és hasonló feliratok, illetve skandált szövegek – azt tüstént kommunista, rendszervisszaváltó, népellenes hazudozóként bélyegezték meg. Aki halkan ellentmondott az egyre hangosabb arról szóló szövegeknek, hogy a véletlenül betört portálok mögött mindenütt érintetlen maradtak a kirakatokba helyezett ékszerek, ruhák vagy élelmiszerek – az a magyarságot támadta és tagadta meg.

Én meg úgy vélem: amennyire ferdítés volt az egyik, ugyanolyan torzítás a másik – hazugság mindkettő, s mint ilyen, megengedhetetlen. A történelmet föltárni és megismerni

kell, nem megmásítani. Éppen eléggé ingoványos talajra téved minden politikus, amikor azt hiszi, mai legitimitását múltbéli gyökereinek tűzön-vízen át való tisztán tartásával, tehát szükség esetén erőszakolt, hazug kimosdatásával kell erősítenie.

A Fidesz – és Orbán is – azt hitte, feltétlenül találnia kell magának múltbéli kapaszkodót, s erre 1956 a legalkalmasabb. Nyilván benne volt ebben Boross Péter személyes szerepe ugyanúgy, mint Orbán elhíresült beszéde a Nagy Imre újratemetésen, meg tán az ’56-osok jórészének jobboldalisága, esetleg az a praktikus szempont is, hogy az MSZP-nek zavaros a viszonya minden ilyesmihez, Horn pufajkájához, Grósz senki által nem keresett archívumához a szovjet levéltári anyagokkal és így tovább.

Mindenesetre a Fidesz négy éve alatt a politika ismételten nekiállt bekebelezni, vagy inkább fölzabálni a történelmet, kiaknázni napi céljaira, s ennek érdekében, ha kellett gátlástalanul hol átstilizálni, hol egyenesen meghamisítani. Így tett Széchenyivel és Szent Istvánnal – és ’56-tal, inkluzíve Tóth Ilonával. A legjobb kádári hagyományokat folytatva, a Fidesz Politikai bizottsága határozatot hozott: márpedig Tóth Ilona a miénk, hagyjuk a kukacoskodást mindenféle részletkérdésekkel, a bakafántoskodást azzal a szerencsétlen ölési históriával, az koncepciós per volt, és punktum!

Munkába állították zsoldosaikat, hogy bizonyítsák be védencük szeplőtelenségét. Ám a Fideszes gyakorlattól eltérően csak feltűnően gyönge erőket találtak erre a feladatra, így meglehetős silányra sikeredett az igazolási kísérlet.

Kutatás közben meghallottam, hogy a Dávid Ibolya vezette Igazságügyi Minisztérium épületében két tárlóban Tóth Ilona-kiállítás van – elbandukoltam hát a Kossuth Lajos térre, tanulmányozni ezeket. Bennem volt ugyanis még a bizonytalanság: hátha én tévedek. Csak nem lehet az – töprengtem rengeteget –, hogy tisztában vannak az igazsággal, és mégis szobrot emelnek olyan valakinek, aki hidegvérrel megölt egy embert. Ha valahol, az Igazságügyi Minisztériumban, a jog egyik fő letéteményes helyén hátha megtalálom a cáfolhatatlan bizonyítékokat arra, hogy Tóth Ilona tényleg ártatlan volt, csak ráfogták az egész emberölési históriát – csupán én nem kutattam eléggé alaposan, figyelmesen.

A minisztérium negyedik emeleti folyosóján azonban nagyot csalódtam: a tárlókban semmi újat nem találtam, mindössze annyit közöltek a kiállítás létrehozói, hogy a vádak nem voltak igazak, ennek igazolásával viszont már nem bajlódtak.

Amint a folyosón álldogálva jegyzeteltem, kényelmesen ballagva megjelent Dávid Ibolya miniszter asszony, s kedvesen üdvözölt: – Á, kit nem látnak szemeim, Kende úr! Mi járatban itt nálunk?

– Tóth Ilona dolgában sertepertélek, és látni akartam, a maga kedvéért miket állítottak itt ki – vettem kellően pimaszra a figurát.

– Én most ebédeltem, van kedve megkávézni velem? – mosolygott kedvesen az elnök asszony. Volt kedvem, úgyhogy kisvártatva együtt hörpöltük giccses herendiből a finom kávét.

Több mint fél órát beszélgettünk. Dávid Ibolya részletesen mesélt arról, hány ’56-os küldöttség járt nála is, Boross Péternél is Tóth Ilona dolgában, ezek milyen fontosnak tekintették, hogy rehabilitálják az ártatlanul elítélt orvosnőt. Rákérdeztem: az általa vezetett minisztériumban előkészített, az Orbán-kormány által beterjesztett 2000. évi CXXX. törvény „az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról” (közkeletű nevén a harmadik semmisségi törvény) tényleg lex Tóth Ilona-e. És Dávid Ibolya készséggel elismerte: valóban az, elsősorban Tóth Ilona érdekében szavaztatták meg ezt a törvényt. Majd behívatta azt az államtitkárát, aki ezzel az üggyel foglalkozott, és kettesben próbáltak győzködni az igazukról.

Paradox módon ez a beszélgetés győzött meg végérvényesen arról, hogy – sajnos – nekem van igazam. Dávid Ibolyának ugyanis – miközben hevesen érvelt Tóth Ilona igaza mellett – végig pontosan láttam a szemén, éreztem beszédje hangsúlyain, hogy jól tudja: nincs igaza. Mimikája, testbeszéde árulkodott: képviseli a ráerőltetett álláspontot, csak azt mondja, amit az ő székéből, pozíciójából és koalíciós helyzetéből mondania kell – de a szíve mélyén pontosan tisztában van azzal, hogy ez a felfogás védhetetlen.

Így aztán a véleményemet nyugodt szívvel írtam meg, s a cikket odaadtam a Népszabadságnak – amely nem közölte. Ám pár héttel később – ami közben lezajlottak a 2002-es választások – megjelentették Eörsi László Tóth Ilona és kultusza című cikkét,[1] amely ugyan egyáltalán nem vonja kétségbe a Tóth Ilona elleni vád és ítélet igazát, ám más megítélés alá vonja azokat.

Újra beküldtem a Népszabadságnak írásomat, azzal, hogy immáron ez vitacikk, a Fórum rovatnak nemigen lehet erős oka kitérni előle. Meg is jelent, így.

SZOBOR EGY GYILKOSNAK?
A Tóth Ilona-ügy lehetséges más megközelítése

Eörsi László történész Dávid Ibolya, kisvártatva leköszönő igazságügyi miniszternek mindössze dilettantizmusát tette szóvá Tóth Ilona és kultusza című cikkében.

Nem ismerem Eörsi Lászlót, nem tudom, miért azzal fejezi be írását: „a bíróság Tóth Ilonát a tények és nem a legendák alapján rehabilitálta. Jogosan.” Magam úgy vélem: lett légyen Tóth Ilona az ’56-os forradalomnak bármily szép alakja, mégiscsak embert ölt, tehát nem lett volna szabad rehabilitálni, vagy ha azt esetleg mégis, akkor se lett volna szabad neki szobrot állítani.

Hiszen 2001. november 1-jén Pokorni Zoltán, a Fidesz és Dávid Ibolya, az MDF elnöke közösen szobrot avatott a Semmelweis Orvosi Egyetem főbejárata mellett. Tóth Ilona – Obersovszky Gyula könyvcíme szerint a magyar Jeanne d’ Arc – mellszobrát.

Azét a Tóth Ilonáét, akit a Fővárosi Bíróság 1957. április 8-án egyrendbeli gyilkosság, izgatás és kétrendbeli személyes szabadság megsértése bűntettében bűnösnek mondott ki (lopás bűntettének vádja alól pedig bűncselekmény hiányában fölmentett), és ezért összbüntetésül halálra ítélt. Amely ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa 1957. június 20-án lényegében helybenhagyott, s június 27-én végrehajtatott.

Tóth Ferenc – Tóth Ilona testvére – 1990-ben kérte az ítélet semmissé nyilvánítását, ezt a Legfelsőbb Bíróság három bíróból álló tanácsa – elfogadva a legfőbb ügyész indítványát – 1990. októberében elutasította. A határozat indokolása így szólt:

„Az eljárt bíróságok által megállapított tényállás lényege a következő. Tóth Ilona I. rendű vádlott VI. éves orvostanhallgató volt, és 1956. november 4-e és 18-a között a Péterfy Sándor utcai kórház ideiglenes vezetőjeként tevékenykedett. Az említett időszakban Angyal Istvánt és társait – akik Budapest IX. kerületében a november 4-ei harcok vezetői voltak – letartóztatták, és az árulók felderítése érdekében Tóth Ilona és társai, Gyöngyösi Miklós II. rendű, Gönczi Ferenc III. rendű és Molnár József IV. rendű vádlottak a kórházban több személyt is kihallgattak.

1956. november 18-án, vasárnap délután Kollár István 26 éves rakodómunkás, a Magasépítő Vállalat dolgozója felkereste a munkásszálláson Polgár Erzsébet nevű ismerősét. Gyöngyösi Miklós és társai a Landler Jenő és Murányi utca sarkán elfogták Kollár Istvánt, és közölték vele, hogy a »forradalmi ifjúság« nevében letartóztatják, mert ÁVH-s. Kollár István és Polgár Erzsébet hiába tiltakozott a gyanúsítás ellen, Kollár Istvánt a Péterfy Sándor utcai

kórházba kísérték. A kórházban tartózkodó Molnár József IV. rendű vádlottal közölték, elfogtak egy ÁVH-st, mire Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc vádlottak Kollár Istvánt a kórház egyik szobájába kísérték, és ott tettlegesen bántalmazták, »disznó ÁVÓ-snak« nevezték, majd Gyöngyösi Miklós II. rendű vádlott szólt Tóth Ilonának, hogy »jöjjön, mert valakinek injekciót kell adni«. Tóth Ilona Kollár István bántalmazását látva megkérdezte, hogy bűnös-e ez az ember, amire Gyöngyösi Miklós igennel válaszolt.

Tóth Ilona ezt követően lement a kórház földszintjén levő ambuláns szobába, ahol magához vett egy 100 köbcentis klóretiles ampullát, gázt és nyitott altatókosarat, és azzal visszament abba a szobába, ahol Kollár Istvánt tartották fogva, és közölte Kollár Istvánnal, hogy el fogja altatni. Kollár István felöltözve egy széken ült, amikor Tóth Ilona az altatást megkezdte, majd egy injekciós fecskendőbe felszívta az asztalon levő ampullák egynek a tartalmát, s azt nyomta Kollár István nyaki vénájába, de azt 2-3 szúrás után sem találta el. Ezt követően hozzáfogott, Kollár szívébe adjon injekciót. Tóth Ilona felszólította Gönczi Ferencet, hogy szívja fel egy másik ampulla tartalmát, de Gönczi Ferenc közölte, hogy nincs több ampulla. Tóth Ilona ekkor kijelentette, hogy »a levegő is jó lesz neki«. Ezt követően Tóth Ilona az injekciós tűvel több alkalommal Kollár István szívtájékára szúrt, levegőt akart benyomni, de a fecskendő Tóth Ilona kezében eltörött. A nagymennyiségű altatószertől a vádlottak is szédülni kezdtek, ezért Tóth Ilona is kiment a szobából, Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc azonban ezalatt az eszméletlen Kollár Istvánt a földre fektették, és Gönczi olyan megjegyzést tett: »a fene egye meg, nem akar megdögleni!«, ezért két lábbal Kollár István torkára állt. Amikor Tóth Ilona visszatért a szobába, megvizsgálta Kollár Istvánt, hogy él-e még, s mivel élőnek találta, megállapodtak abban, hogy egyelőre a közelben levő WC-ben helyezik el. Kollár Istvánt ezután a WC-be vitték, ahol Tóth Ilona megállapította, hogy még mindig él, ezért a Gyöngyösi Miklós által felkínált zsebkést Tóth Ilona elvette, és térdepelő helyzetben a bal kezének középső és mutatóujját kinyitva a zsebkéssel Kollár István szívébe szúrt… Tóth Ilona ezután a véres kést megtörölte a sértett nyakkendőjében, majd összecsukta, és a WC-be dobta. Kollár Istvánra ezt követően belülről rázárták a WC-ajtót. Kollár István rövid időn belül meghalt…

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint Kollár István életének kioltása Tóth Ilona részéről rendkívüli brutalitással, az eszközök többszöri változtatásával, az orvosi hivatás gyakorlásának felhasználásával történt. Kollár István csupán annyiban kapcsolódott a népfelkelés eseményeihez, hogy ÁVÓ-snak vélték (jóllehet nem volt az), ezért került sor a teljesen ártatlan 26 éves sértett életének kioltására, amelyben Tóth Ilona részt vett. A fenti körülmények értékelése során a Legfelsőbb Bíróság arra a meggondolásra jutott, hogy az előre kitervelten végrehajtott ölési cselekmény véghezvitele Tóth Ilona részéről a népfelkeléssel összefüggésben történt ugyan, de az méltányolható okból elkövetettnek az orvosi hivatást gyakorló vádlott esetében semmiképpen sem tekinthető… Ezért a Legfelsőbb bíróság Tóth Ilona hozzátartozójának, Tóth Ferencnek az elítélés semmissé nyilvánítása iránti kérelmét elutasította.”

Ezután született meg a 2000. évi CXXX. törvény az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról. A parlament úgy döntött: immáron nem kell vizsgálni, az elítélés milyen tényállás alapján, milyen bűncselekmény miatt történt, azt sem, mindez igaz-e vagy sem, a semmisség kimondásához elegendő, ha az elítélés népbírósági eljárásban történt, és a forradalommal összefüggésbe hozott cselekmény miatt. E törvény alapján pedig a Fővárosi Bíróság 2001. február 19-én kimondta, hogy a Tóth Ilona-ítélet semmis.

Lehetne ugyan vitatkozni arról, ebben az ítéletben mennyire elfogadható, hogy egy gyilkosság „a forradalom és szabadságharc céljával, eszmeiségével való azonosulásra tekintettel a forradalommal, illetve harci cselekménnyel összefüggésbe hozott cselekmény” – ám talán nem ez a legfontosabb.

Inkább azon érdemes tűnődni: komolyan, megalapozottan soha senki kétségbe nem vonta, hogy a Tóth Ilona perben megállapított tényállás döntő többsége igaz. Sokan nyilatkozták, írták amúgy en bloc, hogy ez konstruált, koncepciós per lett volna, csakhogy erre semmilyen bizonyítékot nem szolgáltattak. Hangoztatnak néhányan kételyeket, például az elkészült Kollár István-boncjegyzőkönyvről, illetve az azt elemző orvos-szakértői véleményekről; ám azt még senki nem merte kétségbe vonni, hogy Kelemen Endre professzor – a soha nem politizáló, kérlelhetetlen erkölcsi tartású patológus – soha nem adta volna a nevét konstruált perhez.

Megoszlanak a vélemények arról is, vajon tényleg élt-e még Kollár István, amikor Tóth Ilona a zsebkéssel a szívébe szúrt a WC-ben. Ma is gyakorló ügyvéd – aki joghallgatóként annak idején végigülte a Tóth Ilona tárgyalás-sorozatot – ma is úgy véli: talán a sértett akkor már halott volt nyakának megtaposása miatt, ez esetben pedig a szívbeszúrás alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet lett volna, s mint ilyen, nem vezethetett volna halálos ítélethez. Azt azonban ő sem vitatja, hogy a tényállás elején szereplő injekciók nyaki vénába és szívbe szúrása megtörtént, s hogy ezek önmagukban is okozhattak halált.

Lehet tehát vitatkozni, hitetlenkedni az ítélet, a tényállás több pontján, ám azt egészében megkérdőjelezni mindaddig nem lehet és nem szabad, amíg erre vonatkozó bizonyítékok nem látnak napvilágot.

S így jutunk el a fő kérdéshez: akkor azonban mit keres Tóth Ilona szobra az orvosi egyetem bejáratánál? Miként lehetséges, hogy a Fidesz és az MDF elnöke – utóbbi bevallottan saját ügyének tekintve ezt a rehabilitálást – azt éri el, hogy a következő évtizedek leendő orvosai naponta kétszer (egyszer be-, másodszor kijövet) olyan orvos szobra mellett haladjanak el, aki így vagy úgy, részben vagy egészben, de mégiscsak embert ölt? Mit akartak sugallni azzal, hogy fölavatták a szobrát annak, kioltotta egy ártatlan ember életét?[2]

•

Persze óriási patáliát csaptak a jobbszélen. Tiltakoztak mindenféle rendkívül komoly szervezetek, mint az Orvosegyetemisták a Polgári Jövőért Egyesület alapító tagjai, maga a nagy Iván László, a XVI. kerületi önkormányzat lemondta a Népszabadság-előfizetéseit; én tucatjával kaptam ismét a fenyegető leveleket, utcai megjegyzéseket.

A mondandó lényegében furton furt ugyanaz volt: *felháborító, hogy Kende Péter az 1957-es jegyzőkönyvek alapján – amelyeket ő hitelesnek ismer el – álnok módon mocskolni kezdett valakit, aki a legtöbb diák szemében példakép… Tóth Ilona humánus volt, nem is értem, miként juthatott valaki odáig, hogy így meggyalázza az emlékét.*[3]

S szinte valamennyi ilyen jellegű írásban, beszédben visszatérő elem volt az újabb hamisítás: kétségbe vontam a bíróság azon 2001-es ítéletét, amely rehabilitálta Tóth Ilonát. *Alulírottak tiltakozunk az ellen, hogy a rendszerváltás után 12 évvel a negyedik szabad parlamenti választások után nyilvánosan bemocskolják és gyilkosnak nevezzék a Magyar Köztársaság független bírósága által is ártatlannak ítélt orvosegyetemista vértanút, Tóth Ilonát…* – szólt például az Orvosok a Polgári Jövőért Mozgalom állásfoglalása. Hogy pusztán félrevezetett „polgárok” dőltek be mások hadováinak, vagy ők maguk szándékosan hazudtak, azt nem tudhatom. Azt azonban igen, hogy ilyen ítélet – amire ők hivatkoztak, amely ártatlannak ítélte Tóth Ilonát – soha nem született. Szól ugyan bírósági határozat arról, hogy a Tóth Ilona elleni ’57-es ítélet *semmis*, de a semmisség kimondása nem egyenlő a rehabilitálással, pláne nem azzal, ha valakiről utólag azt állapítják meg, hogy ártatlan volt, mégis elítélték.

Dávid Ibolya előkészítette, Orbán Viktor beterjesztette azt a bizonyos 2000. évi CXXX. semmisségi törvényt, magyarán lex Tóth Ilonát, amely azt mondta ki: ha az ’56-os

eseményekkel összefüggésben, az akkor e célra létrehozott bíróság ítélt el valakit – az az ítélet semmis, függetlenül attól, hogy milyen bűncselekmény miatt zajlott az eljárás. A 2001-es ítélet ennek megfelelően egyáltalán nem szólt arról, Tóth Ilona bűnös volt-e vagy ártatlan, csupán – ha egyszer új törvény született – megállapította, hogy az ítélet semmis.

Forduljunk talán ahhoz a forráshoz, amely holtbiztosan nem vádolható olyasféle elfogultsággal, amilyet az én fejemhez naponta többször vágott a jobboldali sajtó. Magukhoz az ötvenhatosokhoz.

Az 1956-os Intézet Oral History Archívumában 49 olyan interjú található, amelyben a felkelés után lecsukottak, meghurcoltak vallanak emlékeikről, élményeikről, életükről. Természetesen mind a 49-et végigolvastam, a korrektség ezt követeli.

A 49-ből mindösszesen egy orvos az, aki határozottan állítja, nem igaz az egész, Tóth Ilonára ráfogták a gyilkosságot. Érvei komolytalanok. További egy ember kételkedik, nincs meggyőződve arról, hogy tényleg megtörtént az emberölés. Valamint egy ember, történetesen a Tóth Ilona-per IX. rendű (csak izgatásért elítélt) vádlottja véli úgy, ez tényleg koncepciós per volt – csak éppen fordítva: történt egy gyilkosság, és ahhoz csapták hozzá Obersovszkyékat, hogy az ő perük csúnyább, visszataszítóbb legyen. *Ez az egész Tóth Ilona-per attól konstrukciós per, hogy őnekik az volt a céljuk, hogy az Obersovszkyt erkölcsileg tönkretegyék.*[4] Könnyen lehet, igaza van.

Számosan a 49 közül csupán közvetett információkról adnak számot, mindazonáltal ezek is rendkívül fontos adalékok.

Homola László egy cellában raboskodott a Gáli Józseffel, a Tóth Ilona-per V. rendű vádlottjával, erről beszél:

– A Jóska elmondta, hogy a Tóth Ilona mit csinált.

– Mit mondott, mit csinált?

– A szikével szíven szúrta az ávóst.[5]

Szintén börtön-élményeit eleveníti föl Dr. Missura Tibor, megemlítve, hogy cella-társat kapott, aki a Péterfyben volt orvos:

– És ő h*atározottan elmesélte, hogy ott egy ávóst Ilonka közbenjárására, vagy pedig saját maga ölte meg. Kezdetben valamilyen... azt hiszem, benzint mondott, hogy intravénás benzin-injekcióval, de nem talált bele a vénájába hosszas kísérletezés után, és akkor szívszúrással ölte volna meg.*[6]

Ugyanezt mondja el Dr. Oláh Vilmos, aki maga is a Péterfyben volt orvos, s a ki aztán ’91-ben ellenezte, hogy Tóth Ilona neve is fölkerüljön a Péterfy kórházaulájában állított emléktáblára.[7]

S mit mondanak azok, akik közvetlen részesei voltak az eseményeknek?

Obersovszky Gyulát, a felkelés legendássá vált alakját, az Igazság, majd az oroszok bejövetele után az Élünk című lapok szerkesztőjét (és szinte egyetlen íróját) Tóth Ilona perében ítéltek először három évre, majd halálra, végül kegyelemből életfogytiglanra. Az Élünket ugyanis éppen ott, a Cházár András utcai kórházban, Tóth Ilona segítségével stencilezték, s onnan hordták szét röplapként. Ha volt koncepciós elem a Tóth Ilona-perben, akkor az talán éppen az volt, hogy az izgatási ügyet összevonták a gyilkosságival – nyilván azért, hogy „nagyobbat szóljon”.

Arról beszél, ami még 1956 novemberében zajlott, amikor mindannyian szabadlábon voltak:

– Másnap megjelent a lap, az Élünk, aztán emlékeszem, félrehívott a Jóska, és akkor elmondta, hogy itt történt valami, ami nem oké, ami nem a mi mentalitásunkba, nem a mi világunkba tartozó jelenség. Arra is emlékszem, hogy ketten együtt, még azt is mondták a Tóth

Ilonának, hogy fiam, hát az orvosi eskü, nem a ti dolgotok, ennek megvan a maga... valahogy másként kell megoldani.

– De magyarázatként mit mondott a Tóth Ilona?

– Hát, hogy nem volt más kiút, érted. Nem lehetett más, mert olyan állapotban volt, hogy ő már nem tudott volna mit kezdeni vele. Viszont hogyha élő állapot, akkor mindenképpen rájuk hozza...

– De mitől volt olyan állapotban?

– Úgy összeverték.

Majd a rendőrségi, illetve bírósági eljárásra így emlékszik vissza:

– A Tóth Ilona elismerte a gyilkosságot?

– El, igen. Ő elmondta, nagyon pontosan, precízen, úgy, ahogy történt a dolog. Lényegileg mind elmondták... Ezek észrevették, hogy figyeli őket, elkapták, bevitték, megmotozták, megtalálták azt a fényképet ÁVH-s egyenruhában. Ott ugyan úgy szerepelt, hogy izébe vette föl, ilyen sportból, nekiestek, és mire Tóth Ilonát hívták, és a Tóth Ilona látta, hogy nem tud segíteni rajta, mert olyan állapotban volt, annyira összeverték, hát azok nem szép fiúk voltak, ami igaz, az igaz.

– Azért adta be az injekciót, hogy eutanáziát biztosítson?

– Eutanáziát nem tudom,nem hiszem, de állítólag már ő akkor nem volt tudatánál, tehát öntudatlan állapotban nyomta bele, nem volt más, ezek azok az idők voltak.

– Tóth Ilona végül beleszúrta a zsebkést?

– Ez is így van, nem beleszúrta utána, ezek voltak, egy orvosnő... azok át... ahogy elnézed ezeket a sebészeket... Tóth Ilona jó sebész volt... ezeknek ott, ahol most, ezen nem az etikai részről beszélek, csak arról, hogy nekik, orvosoknak más ott szurkálni, meg böködni.

– Az ember azt gondolja, hogy egy orvosnő egy injekciót ad?

– Ez egy más traktusában volt, ez a kórháznak egy más traktusában volt, ez nem ott volt, legjobb tudomásom szerint, ahol ezek tanyáztak, ezek nem ott voltak, oda nem is mehettek, nem jutottak hozzá. Én sem tudom, amit én tudok, azt ott a tárgyaláson tudtam meg, ahol a Tóth Ilona elmondta, hogy talán már nincs is életben, ez is valószínű, öntudatnál már nincs, befecskendezett, de hogy biztos legyen, nehogy... azért szúrta át a...

Nos, értsük meg, mit állít maga Obersovszky Gyula, a vádlott-társ! Először látszólag is ellentmond önmagának, hogy ugyanis *amit én tudok, csak ott, a tárgyaláson tudtam meg*. Hiszen beszámol arról, már a Cházár András utcai kórházban megtudták a gyilkosság megtörténtét, számon is kérték Tóth Ilonán és a többieken. Ám ez valóban csak látszólagos önellentmondás, nyilvánvalóan arról van szó, hogy a lényeget már novemberben, a kórházban megtudták, ám sok apró részletről csupán később, a tárgyaláson értesült.

Ami azonban sokkal fontosabb: Obersovszky a leghalványabb sejtetéssel sem utal arra, hogy bármi nem úgy történt volna, amint az a perben szerepelt. Egyetlen szót nem szól rendőrségi verésről, kikényszerített vallomásról, koncepciós perről. Sem saját magára, sem a többiekre, sem Tóth Ilonára nézve. Egy hanggal nem vonja kétségbe sem azt, hogy megtörtént a gyilkosság, sem azt, hogy azt Tóth Ilona követte el.

Mindössze annyit mond a visszaemlékezés más helyén, ismét nem a per, hanem még a kórházban folytatott tevékenységük idejére utalva: *Miután utólag értesültünk mindketten Tóth Ilona borzalmasan nyomasztó tettéről, számon kértük tőle a hippokráteszi esküjét.*[8]

Hogy aztán évekkel később, amidőn Tóth Ilonából kezdtek mártírt faragni, s nekiálltak lehazudni a csillagos eget is a helyéről, Obersovszky is hirtelen váltott, és koncepciós perről kezdett írni, magyar Jeanne d' Arc-ot emlegetni – azt mindazok, akik személyesen ismertük Obersovszkyt, eléggé könnyedén meg tudjuk magyarázni. Ám akkor sem azt írta Obersovszky, hogy hazug vádakkal ítélték volna el Tóth Ilonát, e helyett kidolgozta saját elméletét a történtekről. *Ő maga nem ölt, amint ez napjainkban már egyértelművé vált. Az áldozat, közbelépése idején már halott volt. Halott embert pedig megölni nem lehet.*[9]

Közvetlen érintettről számol be Lichtenstein Sándor is: *Aztán az előzetesben társat kaptam, mégpedig a Piros személyében, a Gyöngyösi* (a II. rendű vádlott), *nem tudom a másik nevét... És tőle tudtam meg akkor, ő mesélte el nekem az úgynevezett Tóth Ilona-ügyet, és nagy büszkeséggel mesélte, hogy elkapták az ávóst, és azt hogy nyírták ki, és a végén, röhögve mondta, hogy a végén kisült, hogy a pali nem is ávós volt, hanem a bátyja volt ávós, akinek az egyenruháját magára vette, és valami nő, valami menyasszonya miatt abban fényképeztette le magát, meg azzal dicsekedett, hogy ő egyenruhában van. A lényeg az, nem akarom hosszú lére ereszteni, hogy mondta, mesélte, hogy jól agyonverték, meg ilyen vallomásra bírták, meg olyan vallomásra,mindent bevallott, és hát a végén hát injekciós tűvel, mit tudom én, benzint nyomtak a vénájába, és mindezt, már magát az injekciózást a Tóth Ilona nevű társuk végezte el.*[10]

Bagó Gyula ott volt a kórházban azon az estén, november 18-án: *Ica jött kifelé, és a kezében volt az injekciós tű, és azt mondta, a fene egye meg ezt a rohadt benzint... el volt vörösödve, és azt mondta, hogy a rohadt életbe, ez a szar. Mondom, mi az? Hát benzines injekció... akkor azt mondta, ez a szar benzin nem jön ki, és akkor elrohant.*[11]

Molnár József – a per IV. rendű vádlottja – pedig azon a folyosón volt őr, ahol az eset történt, s beszámol arról, amint Az ávósnak hitt férfit bevitték a kezelőszobába, ahol hárman maradtak vele: Gönczi, Gyöngyösi és Tóth Ilona: – *A Feri azt mondta, a Gönczi, hogy ráléptem a torkára. A Feri azt mondta, hogy nehezen akart megdögleni, pedig ráléptem a torkára. Szó szerint ezt mondta.*

– *Ki hozta ki a holttestet?*

– *A Feri meg a Gyöngyösi. És az izé jött mellette, az Ilona jött előtte.*

– *Te láttad ezt?*

– *Hát én mentem elöl, utánam jött a Tóth Ilona.*

Majd magáról a rendőrségi-bírósági eljárásról, az előzetesben töltött időről Tóth Ilonára mondja: – *Egy ujjal nem nyúltak hozzá, a többiekhez sem.*

– *Próbálta neked a rendőrség sugallni, hogy olyasmit állítsál, ami nem igaz?*

– *Nem.*

– *Amit te nem hallottál? Tehát próbáltak rávenni?*

– *Nem.*[12]

S végül idézzük föl még a másik nagy legendás alakot, Krassó Györgyöt, aki mindenkivel beszélt, akit csak el tudott érni ebben az ügyben. Ugyanazt ugyanúgy meséli el a Tóth Ilona-ügy egészéről, mint a többiek, ám személyes elemmel gazdagítva: – *Tóth Ilona beleszeretett Gyöngyösibe, az utasította valahogy, hogy te, mint orvosnő, tudod, hová kell szúrni. Talán az volt az első, hogy benzin-injekciót adtak neki, és ettől nem halt meg. Akkor volt, hogy szúrja le a Tóth Ilona, és akkor a Tóth Ilona le is szúrta, és akkor meg is halt. Ez a Tóth Ilonát borzasztóan kikészítette, ez a dolog, és borzasztó lelkiismeret-furdalást okozott neki. És azt is mondta a Gálinak, az Obersovszkynak, akik ugyanott tartózkodtak, de nem voltak jelen ennél a gyilkosságnál, hogy embert öltem, közben orvosi esküt tettem...*

A Tóth Ilona egészen addig tagadta, amíg elé nem tették a Gyöngyösinek a priuszát, hogy ez nem politikai elítélt volt, hanem közbűntényes, és akkor úgy érezte, hogy ő lett be lett csapva, és olyan lelkiismeret-furdalásai támadtak, hogy ennek az embernek az utasítására ölt meg ő valakit, hogy egy ilyen teljes feltáró vallomást tett.[13]

Hogy miket összeírtak róla! Csurka lapja például ezt: *Rabtársai emlékezései szerint gyermekét érzéstelenítés nélkül tépték ki a testéből, majd a közvéleménnyel igyekeztek elhitetni, hogy a halálos ítéletet a szülés után hajtották végre.*[14] Hát ezt meg vajha honnan szedték? Soha egyetlen alkalommal el nem hangzott a leghalványabb utalás sem ilyesmire, még arra sem, hogy egyáltalán Tóth Ilona terhes lett volna. Majd pár hét múlva fokozták: *A bitófán ezt mondta: – Szűz vagyok, smasszerok megerőszakoltak, érzéstelenítő nélkül kikapartak.*[15]

Senki soha egy szóval nem említette ezt. Azon egyszerű okból, hogy egy szó nem igaz belőle.

Jobbágyi Gábor polgári jogász a Tóth Ilona ártatlanságát hangoztató társaság zászlóvivője. Nos, akkor nézzük, ő mifajta tényekből vonja le következtetését? Legfőbb érvként a következő logikai menetet ajánlja elfogadni. Tóth Ilonán az előzetes letartóztatásban neurológiai vizsgálatot végeztek, s az megállapította a *néma talp* jelenségét: nem volt kiváltható reflexmozgás a talpán. Ennek – mondja Jobbágyi – egyetlen oka lehet: súlyosan bántalmazták, össze-vissza verték a talpát. Ha pedig verték, ezt csak azért tehették, hogy hamis vallomást csikarjanak ki tőle, tehát a vádból egy szó nem igaz, következésképpen ez koncepciós per volt, vagyis Tóth Ilona ártatlan.[16]

Igazán gyönyörű logikai sor – egyetlen picike baj van vele: úgy sületlenség, ahogy van. A néma talp jelenségnek még vagy tíz más oka is lehet a bántalmazáson kívül; sem Tóth Ilona, sem egyetlen vádlott-társa soha nem említette, hogy bántalmazták volna; senki nem tartotta az eljárást koncepciós pernek, mindannyian beismerték a bűnösségüket, még az utolsó szó jogán, vagy a börtönben a velük együtt ülőknek is.

Aztán Jobbágyi hablatyol még össze-vissza mindenfélét: ez a Kollár nem is az a Kollár, mivel a boncjegyzőkönyvében nem szerepel, hogy egyik ujja csonka – noha a holttestet a húga, az unokatestvére és a sógora is azonosította. Közben állandóan ellentmond sajátmagának is. Hol azon füstölög, nincs is boncjegyzőkönyv az áldozatról, hol azon, a boncjegyzőkönyvben leírt sérülések nem olyanok, amiktől meghalhatott volna. Ezt egyébiránt annak a boncorvosnak az 1989-es véleményére alapozza, aki maga írta alá az 1957-es orvos-szakértői boncolási jegyzőkönyvet, abban ennek ellenkezőjét állítva. Tóth Ilona letartóztatását Jobbágyi hol november 18-ára teszi, hol november 21-ére, majd bizonyítékot talál abban, hogy a kétségkívül eléggé slendrián rendőrségi jegyzőkönyvek dátumai nem stimmelnek. És még ír fűt-fát – egy a lényeg: a nevetségessé válásig görcsösen bizonygatja, márpedig Tóth Ilona ártatlan, mert annak kell lennie.

Jobbágyi mellett a másik, magát történésznek kinevező figura, M. Kiss Sándor egybehangzóan állítja azt is: Tóth Ilonát agymosás alá vetették, a többi vádlottal együtt még a tárgyalásokon is, a bírói pulpitusról hipnotizálták őket. Hogy ezt például Obersovszky, vagy Molnár ott ülve a vádlottak padján Tóth Ilona mellett miként nem vette észre, vagy ha igen, már a rendszerváltás után miért titkolta? Erre már nem sikerült választ adniuk az oknyomozó történészeknek. Amiképpen arra sem, miért pont ez lett volna konstruált per, amikor pedig az ’56-ot követő megtorlás-hullám nem ilyen pereket „gründolt”.

Tóth Ilona a bíróság előtt, az utolsó szó jogán ezt mondta: – *Amikor láttam, hogy mit tettem, akkor már az az ember halott volt. Azóta nem tudok magammal szembenézni, amit tettem, azért vállalom a felelősséget, most pedig vége…*

Akik közelről ismerték, máig állítják: Tóth Ilona – ha ez bármilyen módon a túlvilágról módjában állt volna – hevesen ellenezte volna, hogy szobrot állítsanak neki. A Fidesz-kormány mégis megtette – példátlan cinizmussal.

---

[1] Népszabadság 2002. április 4.
[2] Népszabadság, 2002. április 22.
[3] Magyar Nemzet 2002. április 26.
[4] Mátéffy Csaba-interjú. Készítette: Gyenes Pál, 1991-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 314. sz.
[5] Homola László-interjú. Készítette: Nagy Gyula 1989-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 211. sz.
[6] Dr. Missura Tibor-interjú. Készítette: Gyenes Pál 1991-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 346. sz.
[7] Dr. Oláh Vilmos-interjú. Készítette: Gyenes Pál 1991-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 6. sz.
[8] Obersovszky Gyula-interjú. Készítette Havas Gábor 1986-87-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 96. sz.
[9] Obersovszky Gyula: Tóth Ilonka, a magyar Jeanne d' Arc
[10] Lichtenstein Sándor-interjú. Készítette: Krassó György 1980-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 121. sz.
[11] Bagó Gyula-interjú. Készítette: Gyenes Pál 1992-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 375. sz.
[12] Molnár József-interjú. Készítette: Gyenes Pál 1992-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 429. sz.
[13] Krassó György-interjú. Készítette: Pallai Péter. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 651. sz.
[14] Magyar Fórum 1992. évi 39. szám, szerkesztőségi cikk
[15] Pardi Anna: Fehér lobogó októberi balladán. Magyar Fórum 1992. évi 43. szám
[16] Jobbágyi Gábor: A néma talp (Tóth Ilona, az orvosi kar mártírja). Püski Kiadó, 2002., valamint több újság- és folyóiratcikkben